

15. Щербаковський М.Г. Співвідношення спеціальних знань з уміннями та навичками. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу* : тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. до 100-річчя від дня народження проф. М.В. Салтєвського (м. Харків, 8 листоп. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. С. 225–226.

УДК 343.98.001.36

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.1.46>

КОМІСАРЧУК Р.В.

ОБ'ЄКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАКТИЧНОГО КРИМІНАЛІСТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

У статті означено окремі складники вчення про криміналістичну технологію, на основі якого можна виробити комплекс науково обґрунтованих практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності діяльності з виявлення, розслідування злочинів і запобігання їм. Указану проблему потрібно розглядати через людину, через її мислення, що породжує проблему формування і трансляції практичного й теоретичного знання, яка є вкрай актуальною. Її вирішення пов'язане з оновленням способів роботи зі знанням, яке має бути «вирощене» в різних сферах практики, у т. ч. криміналістичної. Без зміни принципів роботи зі знанням у практиці проблема відтворення в суспільстві цінностей теоретичного знання й теоретичного мислення не може бути вирішена, адже наука мислення є важливою частиною знань, яка дає змогу зрозуміти, як саме в нашій підсвідомості формуються різні деструктивні програми, що в різних сферах діяльності формують свої технології.

Криміналістика, формуючи засоби для боротьби зі злочинністю через трансляцію різних галузевих наукових знань, вимагає багатоаспектного пізнання в масштабах технології боротьби зі злочинністю, відповідно, як цілісної теорії й практики. Але це можна здійснити лише за допомогою криміналістичного мислення. У мисленні розум користується зразками (образами). Зразок – це ланцюжок образів або алгоритм дій, згідно з яким ми діємо в тій чи іншій ситуації, що формує відповідну технологію діяльності. Отже, одним із засобів формування та реалізації технології є мислення. Відповідно, криміналістичної технології – криміналістичне мислення. Криміналістичне мислення включено безпосередньо в діяльність із виявлення, розслідування злочинів і запобігання їм, що дає підставу розглядати його з двох позицій: практичного криміналістичного мислення; теоретичного криміналістичного мислення.

Мислення, що включене безпосередньо в практичну діяльність правоохоронних органів, більш складне, ніж теоретичне, оскільки генетично первинне щодо нього. Щоб здійснити діяльну розшифровку практичного криміналістичного мислення співробітників правоохоронних органів, потрібно означити об'єкти його дослідження.

Ключові слова: загальна теорія криміналістики, учення про криміналістичну технологію, об'єкт криміналістики, криміналістичне мислення, практичне криміналістичне мислення, об'єкти дослідження практичного криміналістичного мислення.

The article identifies some components of the doctrine of forensic technology, on the basis of which it is possible to develop a set of scientifically sound practical recommendations for improving the effectiveness of crime detection, investigation and prevention. This problem must be considered through man, through his thinking, which creates the problem of formation and translation of practical and theoretical knowledge, which

is extremely relevant. Its solution is related to the renewal of ways of working with knowledge, which should be “grown” in various areas of practice, including forensic. Without changing the principles of working with knowledge in practice, the problem of reproduction in society of the values of theoretical knowledge and theoretical thinking can not be solved. After all, the science of thinking is an important part of knowledge, which allows us to understand how in our subconscious are formed various destructive programs, which, in different areas of activity, form their technologies.

Forensics, forming a means to combat crime through the translation of various scientific disciplines, requires multifaceted knowledge on the scale of technology to combat crime, and, accordingly, as a holistic theory and practice. However, this can be done only with the help of forensic thinking. In thinking, the mind uses patterns (images). A sample is a chain of images or an algorithm of actions, according to which we act in a given situation, which forms the appropriate technology of activity. Thus, one of the means of formation and implementation of technology is thinking. Accordingly, forensic technology – forensic thinking. Forensic thinking is included directly in the activities of detecting, investigating and preventing crimes, which gives reason to consider it from two positions: practical forensic thinking; theoretical forensic thinking.

Thinking, which is included directly in the practical activities of law enforcement agencies, is more complex than theoretical, because it is genetically primary in relation to it. In order to actively decipher the practical forensic thinking of law enforcement officers, it is necessary to identify the objects of its study.

Key words: *general theory of forensic, doctrine of forensic technology, object of forensic technology, forensic thinking, practical forensic thinking, objects of research of practical forensic thinking.*

Вступ. Практичне криміналістичне мислення (далі – ПКМ) співробітників правоохоронних органів – феномен своєрідний. Переважно ПКМ співробітників правоохоронних органів являє собою специфічну інтелектуальну діяльність суб’єктів державно-владних повноважень, яка полягає у вирішенні завдань службового характеру із застосуванням правових засобів і передбаченням соціальних наслідків прийнятого рішення. При цьому ПКМ проявляється як досить суперечливе явище, будучи похідним від впливу суб’єктивних та об’єктивних факторів соціального, правового й психологічного впливу [3]. Тому сутність ПКМ співробітників правоохоронної системи неможливо зрозуміти без аналізу його об’єкта.

У криміналістиці концепції криміналістичного мислення не сформовано, але інтерес до цієї проблеми має давню історію й за часом збігається з появою самої криміналістичної науки. Ще Ганс Гросс, один із основоположників криміналістики, надавав великого значення «психічним факторам, які можуть братися в розрахунок під час установленні й обговорення злочину» [1, с. 3], широко використовував дані експериментальної психології в наукових дослідженнях.

Не втрачено інтерес до проблеми і сьогодні. Наприклад, дослідження криміналістичного мислення здійснювалося в наукових працях таких вітчизняних і зарубіжних учених, як В.С. Абраменко, Е. Анушат, Т.С. Волчецька, Н.Л. Гранат, Г. Гросс, А.В. Дулов, В.О. Коновалова, О.М. Калужна, М.К. Камінський, Н.І. Клименко, А.Б. Соколов, А.В. Старушкевич, В.В. Степанов, П.А. Шамшиєв, М.П. Яблоков та ін. Однак лише А.Б. Соколов [9, с. 68–72] та М.П. Яблоков [10, с. 101–103] пропонують створення теоретичної концепції криміналістичного мислення, але автори не розкривають процес мислення суб’єктів розслідування, яке включено безпосередньо в їхню діяльність, що дало підставу автору дослідження розглядати його структурні елементи з двох позицій: 1) практичного криміналістичного мислення; 2) теоретичного криміналістичного мислення [3].

Мислення, що включене безпосередньо в практичну діяльність, більш складне, ніж теоретичне, оскільки генетично первинне щодо нього. Щоб здійснити діяльну розшифровку практичного криміналістичного мислення, потрібно означити об’єкти його дослідження.

Постановка завдання. Мета статті полягає у визначенні об’єктів дослідження практичного криміналістичного мислення співробітників правоохоронних органів, головним та основним призначенням яких є правоохоронна діяльність.

Результати дослідження. Об’єктом ПКМ співробітників правоохоронних органів є процеси у сфері боротьби з правопорушеннями, сама злочинність й адміністративні проступки, а також правові та організаційні засоби, за допомогою яких посадові особи правоохоронних органів вирішують поставлені перед ними завдання службової діяльності.

Досить логічним та очевидним є першочерговий розгляд як одного з компонентів об'єкта ПКМ злочинності як соціально-правового явища.

Правоохоронні органи в процесі використання й застосування правових засобів впливу повинні виходити з того, що злочинність некерована ними в тому сенсі, що існують об'єктивні, які знаходяться поза сферою впливу, чинники злочинності. Водночас злочинність керована в тому сенсі, що держава й передусім правоохоронні органи знаходили й знаходять можливість утримати її, не допускати руйнування основних підвалин суспільства, тобто злочинність керована й фактично нею керують хоча б в мінімально необхідних межах.

Іншим елементом об'єкта ПКМ співробітників правоохоронних органів є право й законодавство. Нас цікавлять галузі права, на основі яких ведеться боротьба зі злочинністю і які виступають головним чином як засоби вирішення соціально-правових завдань. Вихідним положенням для подальшого розгляду наших проблем є таке: процес регулювання поведінки людей за допомогою права суперечливий, регулювання має бути оптимальним, припускати як необхідний захід компроміс.

Стан кримінальної активності в Україні, набрання чинності Кримінальним кодексом України 2001 року [4], Кримінальним процесуальним кодексом 2012 року [5] і прийняття низки законів України («Про Національну поліцію» (2015 рік) [8], «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» (2015 рік) [7] тощо) дають змогу сьогодні вести мову про можливість використання нові підходи в оперативно-розшуковій, слідчій, дізнавальній і профілактичній діяльності правоохоронних органів. Із посиленням репресивних заходів проти осіб, які вчиняють тяжкі й особливо тяжкі злочини, уважаємо, що подальше стримування злочинності, інтереси діяльності правоохоронної системи, усєї політики в правоохоронній сфері з необхідністю вимагають максимального використання методів своєрідного компромісу, що в правоохоронній діяльності досить перспективно, оскільки відкриває можливості розвитку ПКМ співробітників служби кримінальної поліції й слідчих апаратів.

Становлять інтерес також нетрадиційні форми боротьби зі злочинністю. Зокрема, заслуговують на вивчення «угоди сторін» за участю злочинних груп і їхніх рідних у вигляді гарантованого пом'якшення покарання або звільнення від нього в разі повної й правдивої інформації, що дає змогу припинити або розкрити злочинну діяльність, зберегти життя або свободу тим, хто співпрацює з правосуддям, навіть якщо вони причетні до злочинів.

Відмова від всеохопної адміністративно-поліцейської системи з метою більш глибокого інтегрування правоохоронних органів у соціальну систему забезпечує актуальність іншої теорії – теорії адміністративного договору. Як правова форма управлінської діяльності, наприклад, ОВС адміністративний договір характеризується поєднанням рис адміністративного та цивільно-правового договору. Удосконалення цієї форми істотно вплине на ступінь правової культури й соціально-правового мислення в ОВС.

Складна теоретико-правова проблема оптимальності закону – тема окремого дослідження. Наприклад, у відносинах ОВС із населенням завжди відчуваються наслідки вічної проблеми – протиріччя (конфлікт) особи та держави. Наприклад, будучи державною структурою, система МВС, наділена повноваженнями, пов'язаними з примусом, може й повинна розраховувати лише на розуміння й підпорядкування. З іншого боку, розуміння оптимальності правового регулювання з позицій співробітників ОВС може відрізнятися від розуміння його оптимальності законодавцем. Так, через призму Концепції судової реформи [6] у результаті процесів демократизації й лібералізації посилені гарантії прав заарештованих (затриманих) через оскарження рішень суду у вищій суд, дозволено без обмежень листування з рідними, побачення й передачі, уведено новий запобіжний захід – домашній арешт тощо. Можливо, це необхідно. Але виникає запитання про правові засоби забезпечення досудового розслідування. Як саме законодавець оптимізував законодавство за вісім років існування Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України, забезпечивши слідчих можливістю всебічного й об'єктивного розслідування злочинів у нових соціально-правових умовах? Істотно змінилася криміногенна ситуація в бік погіршення, посилені гарантії захисту прав підозрюваних та обвинувачених, але нічого практично не переглянуто в роботі слідчого.

Оптимальність правового регулювання суспільних відносин означає також і її відповідність потребам юридичної практики правоохоронних органів, їхній меті та завданням.

Аналіз низки правових актів (Кримінального кодексу України, КПК України, Закону України «Про Національну поліцію» [4–8] тощо) дає змогу визначити цілі, які стоять перед правоохоронними органами: 1) скорочення числа злочинів та адміністративних проступків (останніх у частині впливу з боку ОВС). Однак така мета виходить за межі можливостей цієї державної

структури й передбачає участь інших соціальних інститутів, змін низки об'єктивних умов. При цьому заплутаною видається ситуація з адміністративною діяльністю, оскільки не більше ніж 60% справ про адміністративні проступки виявлені й припинені ОВС, значна частина яких підлягає розгляду іншими суб'єктами адміністративно-юрисдикційної діяльності. Сучасне законодавство, яке регулює діяльність ОВС у сфері боротьби з адміністративними правопорушеннями, являє собою приклад крайньої неоптимальності, створюючи плутанину в правозастосуванні; 2) запобігання злочинності, виявлення й усунення обставин, що сприяють вчиненню злочинів. Але на злочинність впливає величезна кількість чинників, а профілактичні можливості ОВС досить обмежені; 3) виявлення осіб, від яких можна очікувати вчинення злочинів. Навіть якщо мати на увазі категорії осіб, які перебувають на профілактичних обліках, то й тут говорити про реалізацію цієї мети можна з істотними застереженнями; 4) виправлення осіб, які вчинили злочин. Мету можна вважати досягнутою, коли жоден правопорушник не вчинив знову злочин. Але навіть у так звані «благополучні часи» показник рецидиву ніколи не опускався нижче позначки 25–27%; 5) забезпечення невідворотності покарання. Кінцева мета полягає в тому, щоб жоден винний не уникнув відповідальності й до кожного правопорушника застосовувалися заходи, що можуть найкращим чином забезпечити його ресоціалізацію; 6) установлення істини в кримінальному провадженні, тобто всебічне, повне, об'єктивне та швидке встановлення обставин справи в процесі розслідування; 7) швидке й повне розкриття злочинів. Кінцева мета в цьому випадку полягає в тому, щоб у мінімальні терміни були розкриті всі скоєні злочини, тобто встановлені всі особи, які вчинили злочини; 8) швидке виявлення злочинів та осіб, які їх учинили. Кінцева мета полягає у виявленні всіх фактично скоєних злочинів і всіх осіб, причетних до них.

У зв'язку з усім вищезазначеним можна зробити такі висновки:

1. Є низка конкуруючих завдань. Так, конкуруючими виявляються цілі, з одного боку, усебічного повного об'єктивного, а з іншого – швидкого дослідження обставин справи, відповідно, протиріччя цілей прискороного функціонування правоохоронних органів і мети справді результативного їх функціонування – забезпечення невідворотності відповідальності.

2. Невідповідність цілей окремих елементів системи. Так, повна реалізація мети – виявлення всіх злочинів та осіб, які їх учинили, у результаті низької «пропускної здатності слідства й виправної системи призведе до збою» всієї системи МВС, у кінцевому підсумку, не до скорочення, а до зростання злочинності.

3. Деякі цілі недостатньо реалістичні, а тому, по-перше, не забезпечують ясної перспективи діяльності; по-друге, позначаються на якості правових актів, що визначають правове становище, форми й методи діяльності окремих структур системи МВС. Чи не випадковою, на наш погляд, є наявність у правових актах такого поняття, як «боротьба» для позначення в одних випадках завдань, в інших – функцій, у третіх – обов'язків тих чи інших елементів системи правоохоронних органів.

Отже, ПКМ співробітників правоохоронних органів, з одного боку, породжене станом правової системи загалом, її частини, яка є нормативно-правовою основою діяльності правоохоронної системи, з іншого – наявними реаліями соціальної дійсності, практикою правоохоронної діяльності, істотною суперечливістю, що впливає на ступінь підготовленості до прийняття правових рішень. Уважаємо, що самостійним елементом об'єкта ПКМ співробітників правоохоронних органів буде реалізація правових норм, першою формою якої є використання правових приписів.

Нормативне регулювання діяльності правоохоронних органів, як відомо, забезпечує підпорядкування співробітників загальним та однаковим умовам. Тим самим із максимальною повнотою досягається головна мета соціального регулювання – упорядкування всього соціального життя передусім через формування в ньому громадської стійкості, стабільності й незалежності від негативних випадків чи свавілля.

Однак і тут існують ситуації вибору того чи іншого рішення. Це проявляється, наприклад, у прийнятті рішень щодо застосування співробітником поліції спецзасобів, зброї, різних заходів адміністративного впливу (відповідно до ст. ст. 29–46 Закону України «Про Національну поліцію») [8], про доставлення правопорушника, адміністративне затримання (ст. ст. 259, 261–263 Кодексу України про адміністративні правопорушення) [2], відкритті кримінальних проваджень, проведених слідчих дій та оперативних заходів, обранні обмежень щодо піднаглядних тощо.

Іншими словами, велике число ситуацій, у яких співробітнику правоохоронних органів необхідно думати про те, чи буде він використовувати ту чи іншу правову норму, щоб дотриматися інтересів особи й інтересів суспільства, як саме це рішення здійснити, щоб воно було оптимальним.

Особливо чітко ці ситуації проявлялися в кінці 80-х – початку 90-х років ХХ ст., коли внаслідок деякої непорядкованості законодавства, що регулює проведення масових суспільно-політичних заходів, співробітники правоохоронних органів приймали рішення, керуючись міркуваннями, застосовувати чи не застосовувати правові заходи впливу щодо порушників.

Друга форма реалізації права – дотримання правових норм. У разі врахування тісного зв'язку дотримання правових норм і їх використання необхідно відзначити головну відмінність між ними. Якщо під час використання тієї чи іншої норми мова може йти про порівняно велику альтернативність вибору рішення, то дотримання норми права – це вид поведінки, що передбачає жорстке дотримання правопорядку. В іншому випадку мова йде про порушення законності у вигляді злочину, адміністративного або дисциплінарного проступку.

Третя форма реалізації норми права – правозастосування. У діяльності правоохоронних органів – це рішення про зміну запобіжного заходу, кваліфікацію злочинів та адміністративних проступків, прийняття юрисдикційних рішень у справах про адміністративні правопорушення, видача ліцензій, дозволів, здійснення інших юридично значимих дій. І тут головна складність для ПКМ полягає в з'ясуванні змісту правових норм і наслідків їх застосування.

ПКМ співробітників правоохоронних органів має поєднуватися з іншим елементом його об'єкта – станом правоохоронних органів, інших державних і недержавних органів, що здійснюють вплив на правопорушення. Соціально-правова оцінка власного відомства, не завжди адекватна оцінка дій інших правоохоронних органів тощо – основні моменти, що становлять характеристику цього напрямку ПКМ.

Можна й необхідно критично оцінювати ПКМ, але не можна не брати до уваги те, що жоден із державних (і недержавних) органів, таких як ОВС, не бере участі з таким високим ступенем відповідальності в ліквідації негативних соціальних явищ, причини й умови яких лежать поза сферою їх досяжності. Наприклад, на ПКМ співробітників ОВС традиційно накладається стереотип про відповідальність поліції якщо не за все, то за дуже багато.

Розглядаючи правоохоронні органи як елемент об'єкта ПКМ співробітників правоохоронних органів і як знаряддя вирішення складних проблем у сфері боротьби зі злочинністю, вважаємо: однією з причин нинішнього критичного стану правоохоронної системи є те, що саме системою (тобто оцінюючи з позиції системного підходу) ці відомства називаються досить умовно. Недоліки цілісності такої «системи» проявляються в проблемах взаємодії галузевих служб, неузгодженості показників ефективності їхньої діяльності, громіздкості управлінських структур, запізненні в правознавстві необхідних змін організаційно-правової сфери.

Найважливішим моментом тут є існування системи показників роботи правоохоронних органів. У процесі прийняття правового рішення часто доводиться враховувати сформовані підходи у визначенні ефективності й ті неправові наслідки, які можуть виникнути для конкретної посадової особи або органу загалом. (Наприклад, зниження показників розкриття злочинів, «підвищення» або «зниження» активності поліції у виявленні правопорушень у громадських місцях тощо).

Об'єкт ПКМ співробітників правоохоронних органів включає думку про населення й думку населення про правоохоронні органи. З позицій ПКМ необхідно сьогодні ясно визначити реально досяжні цілі в правоохоронній діяльності, приділивши увагу й соціально-правовій захищеності співробітників правоохоронних органів. У зв'язку з цим досить перспективним напрямом є вивчення ПКМ співробітників правоохоронних органів у рамках проблеми їхнього соціально-правового статусу, що може бути охарактеризований тим, яке місце з позицій нормативного регулювання особа посідає в системі суспільних відносин, тобто якими правами й обов'язками особа може володіти.

У правовій науці традиційним є формально-юридичний підхід, відповідно до якого зміст правового статусу особи визначає сукупність прав, обов'язків і законних інтересів. Однак останнім часом усе активніше використовують соціальні аспекти цієї категорії. Уважаємо, що на стигу цих питань посяде особливе місце й проблема ПКМ співробітників правоохоронних органів.

Висновки. Отже, проведене дослідження дає змогу, на наш погляд, виділити такі найважливіші об'єкти ПКМ співробітників правоохоронних органів, як злочин і сфера боротьби з правопорушеннями загалом, право й законодавство, процес реалізації правових норм, стан правоохоронних органів та інших державних і недержавних органів та організацій, що здійснюють вплив на правопорушення в країні, думка правоохоронців про населення й думка населення про правоохоронні органи.

Список використаних джерел:

1. Gross G. *Kriminalpsychologia*. Garz, 1898.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР)*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
3. Комісарчук Р.В. Перспективи розвитку криміналістичного мислення. *Держава та регіони. Серія «Право»*. 2020. № 1.
4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 08.06.2001 № 2341-III, текст зі змін, станом на 13.04.2020. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI, текст зі змін, станом на 13.04.2020р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2013. № 9–10, 11–12, 13. Ст. 88.
6. Про Концепцію судово-правової реформи в Україні : Постанова Верховної Ради України від 28.04.1992 № 2296-XII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1992. № 30. Ст. 426.
7. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів : Закон України від 10 листопада 2015 року № 772-VIII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2016. № 1. Ст. 2.
8. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
9. Соколов А.Б. Криминалистическое мышление: понятие и содержание. *Психопедагогика в правоохранительных органах*. 2013. № 4 (55). С. 68–72.
10. Яблоков Н.П. Некоторые проблемы криминалистики в свете сегодняшнего дня. *Актуальні питання судової експертизи та криміналістики : матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф. (Харків, 7–8 листопада 2013 р.)*. Харків : Право, ХНДІСЕ, 2013. С. 101–103.

УДК 343.98

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.1.47>

ПАДАЛКА Л.О.

ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ МОДЕЛЕЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ

У дослідженні наголошено на проблемі протидії злочинності в Україні та на території Європейського Союзу. Установлено, що податкові злочини несуть загрозу державним інтересам.

Зазначено про важливість міжнародного співробітництва в боротьбі з організованими злочинними групами та пошуку нових прийомів, методів і моделей діяльності правоохоронних органів. Найбільш поширеною та сучасною моделлю є «поліцейська діяльність, керована розвідувальною аналітикою» (Intelligence-led Policing (ILP)). Intelligence-led Policing (ILP) заснована на застосуванні методики кримінального аналізу та кримінальної розвідки в діяльності правоохоронних органів.

Виділено й охарактеризовано п'ять видів моделей поліцейської діяльності: традиційна поліцейська діяльність (Traditional policing), соціально-орієнтована поліцейська діяльність (community policing or Community-oriented policing), проблемно-орієнтована поліцейська діяльність (problem-oriented policing), комп'ютерна статистична поліцейська діяльність (Computer statistics model (CompStat)) і поліцейська діяльність, керована аналітикою (intelligence-led policing (ILP)). Зазначені певні недоліки вказаних моделей поліцейської діяльності.